

מאמרי
אראנו ולא עתה;
כל המאריך באחד – ה'תש"ל

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

בלתי מוגה

יו"ל לש"פ קרח, יום ההילולא גי' תמוז, ה'תשע"ה

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים וחמש לבריאה

שבעים שנה להסתלקות-הילולא של כ"ק הרלו"צ ז"ל

פתח דבר

לקראת ש"פ קרח, יום הגדול והקדוש ג' תמוז, יום ההילולא העשרים ואחד של כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, הננו מוציאים לאור (בהוצאה חדשה ומתוקנת) מאמר ד"ה אראנו ולא עתה גו' שנאמר בהתוועדות חג הגאולה די"ב תמוז; והמשכו ד"ה כל המאריך באחד כו' שנאמר בהתוועדות ש"פ בלק, י"ד תמוז ה'תש"ל — הנחה בלתי מוגה.

*

בתור הוספה — מכתב (תדפיס מכרכי "אגרות-קודש — מילואים" מהשנים תרפ"ה-תשל"ה, שמכינים עתה לדפוס).

*

ויה"ר שנזכה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד "הקיצו ורננו גו'", ומלכנו נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

ועד הנחות בלה"ק

יום הבהיר כ"ח סיון, ה'תשע"ה,
שבעים שנה להסתלקותהילולא של כ"ק הרלו"צ ז"ל
ברוקלין, נ"י.

©

Published and Copyright 2015 by
LAHAK HANOCHOS INC.

788 Eastern Parkway Suite #408 Brooklyn, New York 11213

Tel. (718) 604-2610

info@lahak.org • <http://www.lahak.org>

The Kehot Logo is a trademark of Merkos L'inyonei Chinuch.

5775 • 2015

Printed in the United States of America

נדפס באדיבות דפוס
The PrintHouse
538 Johnson Ave. Brooklyn N.Y. 11237
(718) 628-6700

נסדר והוכן לדפוס
על ידי חיים שאול בן חנה
בדפוס „ועד הנחות בלה"ק"
(718) 604-2610

נדפס בסיוע ולזכות יצחק בן לאה וזוגתו רבקה ויקה בת רחל ומשפחתם שיחיו

תוכן המאמרים

אראנו ולא עתה, י"ב תמוז

אע"פ שדרך כוכב מיעקב וגו' (ביאת המשיח) הוא לא עתה ולא קרוב, נאמר על זה לשון של ראי' (אראנו ואשורנו) ולא שמיעה (ס"א"ב).

ראי' ושמיעה – מחברים אל האדם דברים נפרדים ורחוקים ממנו, באופן שפועלים בו והוא פועל בהם. אבל בראי' – רואים מיד את עצם ומהות הדבר ונדבקים ומתאחדים עמו. ולכן נאמר שאו מרום עיניכם וראו גו', מצד המעלה שבראי' דוקא, שרואים כח הא"ס בראי' חושית, ודוקא בעוה"ז הגשמי רואים את הענין ד"אין ערוך" (משא"כ באור, שלאחרי שנתהווה הוא באופן של גילוי מן העצם, ומעין המאור) (ס"ג"ה).

מעלת הראי' לגבי שמיעה בלימוד התורה, כמו האריז"ל שראה בב' או ג' שעות מה שצריך לבאר במשך ס' או פ' שנה – ראי' דחכמה (שלמעלה מהענין דכלל ופרט). וזהו החידוש של משיח – שילמד תורה את כל העם באופן של ראי' (ס"ו"ז).

וכיון שהגילוי דימות המשיח תלוי במעשינו ועבודתנו בזמן הגלות, הנה מזמן לזמן צ"ל העבודה באופן של ראי', ועי"ז נעשה הגילוי דימות המשיח באופן נעלה יותר (ס"ח).

הקשר למזמור של בעל השמחה והגאולה: יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן – יחוד חו"ב (ביטול הבינה לחכמה, ועד לראי' דחכמה), והמשכתו ביחוד זר"נ (ס"ט).

כל המאריך באחד, ש"פ בלק, י"ד תמוז

תיבת אחד מורה על התאחדות הפכים, כמו ויהי ערב ויהי בוקר (שהם הפכים, וכשמתחברים נעשה) יום אחד. ולכן נאמר הוי' אחד – כיון שצריך ליחדו ית' בעולם שהוא יש ומציאות נפרד, התאחדות הפכים (ס"א).

ערב קודם לבוקר (ובשרשם – קדימת שם אלקים לשם הוי'), ועי"ז נעשה הבוקר באופן נעלה יותר (ס"ב).

השייכות דערב ובוקר לשמיעה וראי', חכמה ובינה. וביאור המעלה שבשמיעה לגבי ראי' – כי, תפיסת דבר רוחני ע"י שמיעה אינה באופן של דילוג ממהות למהות (כמו בראיית דבר גשמי, שאף שבוה נמשך העצם, הרי זה בדרך דילוג ממהות למהות), ולכן יש בזה ענין הגילוי יותר (ס"ג"ה).

ויהי ערב ויהי בוקר – בנוגע לענין הגלות, שעי"ז הגאולה היא באופן נעלה יותר (ס"ו).

בס"ד. י"ב תמוז, ה'תש"ל

(הנחה בלתי מוגה)

אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל, ומסיים, וישראל עושה חיל¹. הנה אע"פ שהם דברי בלעם, הרי קבעום בתורה בתור נבואה של יודע דעת עליון², ועליו נאמר בספרי עה"פ³ ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, בישראל הוא דלא קם, אבל באוה"ע קם, ומנהו בלעם, ועד שאיתא בגמרא במסכת ברכות⁴ שבקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע כו' (ורק בגלל סיבה צדדית לא קבעוה). ועד כדי כך נחשבת פרשה זו לענין עיקרי, שתחילת התפלה (לפני הודו לה' קראו בשמו, ולפני פסוקי תושב"כ ומאמרי תושבע"פ שאומרים קודם התפלה) היא בפסוק מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל, שבפרשה זו⁵. ומכל זה מובן, שכל ענינים אלו הם לאמיתתם, באמת לאמיתו, ויתירה מזה, שהם בשבחם של ישראל. וכן מובן גם ממה שמצינו בקבלה (בזהר) ובארוכה בדרושי חסידות⁶ בביאור הפסוק כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו (שנאמר לפני"ד⁷), שגם בו נאמרו ב' הלשונות אראנו ואשורנו, שקאי על הספירות העליונות, וכפי שנמשך לאח"ז בכחות הנפש האלקית, ועד כפי שנמשך בכל אחד ואחת מישראל, כפשטות הכתוב (אינן מקרא יוצא מידי פשוטו⁸) שמראש צורים קאי על ג' האבות, אברהם יצחק ויעקב, ומגבעות אשורנו קאי על ד' האמהות, שרה רבקה רחל ולאה⁹. ופסוק זה (כי מראש צורים גו') בא בתור הקדמה לעיקר הנבואה, שעלי' נאמר אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב, דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל, שעיי"ז יהי' הענין דישראל עושה חיל.

והנה בפירוש דרך כוכב מיעקב, כתב הרמב"ן, בעבור כי המשיח יקבץ נדחי ישראל מקצה הארץ, לכן ימשילנו לכוכב הדורך בריקע מקצה השמים. דהנה כתיב¹⁰ אם יהי' נדחך בקצה השמים משם יקבצך גו', וענין זה יהי' ע"י משיח צדקנו, כמ"ש הרמב"ם בהלכות מלכים¹¹

קג, ב ואילך. ולהצ"צ ח"ב ע' תקצג ואילך.

(7) כג, ט.

(8) שבת סג, א.

(9) פרש"י עה"פ.

(10) נצבים ל, ד.

(11) פרק יא בתחילתו ובסופו.

(1) פרשתנו (בלק) כד, יז"ח.

(2) שם, טז.

(3) ברכה לד, י.

(4) יב, ב.

(5) שם, ה.

(6) ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי

המלך המשיח כו' מקבץ נדחי ישראל כו', וחוזר וכופל, אם יעמוד מלך מבית דוד כו' וקבץ נדחי ישראל (לאחרי שילחם מלחמות ה' כו' ובנה מקדש במקומו). ולכן, הרי זה בדוגמת הכוכב שעובר כחץ (כמ"ש רש"י בפירושו על התורה), והיינו כוכבא דשביט שנזכר בגמרא במסכת ברכות¹² (כוכב היורד כחץ ברקיע כו' שהוא יורה ונראה כמו שפותח הרקיע¹³), וזהו שנאמר על משיח דרך כוכב, שיורה מקצה העולם עד קצהו, כיון שבאופן כזה יקבץ את נדחי ישראל, ויביא אותם לארץ הקודש, בגאולה האמיתית והשלימה. ואע"פ שהרמב"ם בהלכות מלכים שם¹⁴ מביא כמה פסוקים שנאמרו בנבואה זו, ומפרש שחציו הראשון של הפסוק קאי על דוד, וחציו השני של הפסוק קאי על משיח, וכן בפסוק זה, דרך כוכב מיעקב זה דוד, וקם שבט מישראל זה מלך המשיח, הרי בירושלמי תענית¹⁵ מצינו שר' עקיבא מפרש דרך כוכב מיעקב על מלך המשיח [אלא שר"ע פירש זאת בנוגע לימיו, כי מצדו הגיע כבר הזמן לגאולה האמיתית והשלימה¹⁶, ולכן אמר על בר כוכבא דין הוא מלכא משיחא, אבל מזה מובן שהירושלמי מפרש שדרך כוכב מיעקב קאי על מלך המשיח]. ולהעיר, שגם הרמב"ם שמפרש דרך כוכב מיעקב זה דוד, מדייק ומקדים שבפרשה זו ניבא בשני המשיחים¹⁷, במשיח הראשון שהוא דוד כו' ובמשיח האחרון כו', והיינו, שכאן מדובר אודות דוד כפי שהוא גם משיח, כמבואר הענין בארוכה במ"א (בדרושים¹⁸ על הפסוק¹⁹ ועבדי דוד מלך עליהם), שלכן מצינו בכ"מ בנוגע לדוד הלשון דוד מלכא משיחא.

ועז"נ אראנו גו' אשורנו גו', היינו, שהענין דדרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל גו' וישראל עושה חיל, הוא באופן דאראנו גו' אשורנו גו', שכפשוטו הו"ע הראי', וכפי שמבאר הצ"צ באוה"ת²⁰ על הפסוק כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו, שאראנו ואשורנו הוא כפל לשון, ומשמעות שניהם הו"ע הראי'. אך צריך להבין, דכיון שהענין דדרך כוכב מיעקב גו' הוא לא עתה ולא קרוב, הרי לכאורה מתאים יותר לומר על זה לשון שמיעה, שנופל גם על דבר שנמצא בריחוק ביותר,

17) ראה בארוכה לקו"ש ח"י"ח ע' 274 ואילך.

18) ד"ה ועבדי דוד תרצ"ט (סה"מ תרצ"ט ע' 191. ע' 195), תשמ"ו (תו"מ סה"מ

ניסן ע' רט). ועוד.
19) יחזקאל לו, כד.
20) בלק ע' אי"ב.

12) נח, ב.

13) פרש"י שם.

14) הלכה א.

15) פרק ד הלכה ה.

16) ראה גם שיחת ל"ג בעומר תשי"ג

17) תו"מ ח"ח ע' 157).

משא"כ ענין הראי' ששייך רק במרחק מסויים ולא יותר²¹, כפי שמצינו כמה חילוקי דינים בנוגע לראיית הרועה לענין מעשר²², וכן בנוגע להיזק ראי'²³, ועד"ז בנוגע לראי' של עין טובה וכו', ואעפ"כ מדייק הכתוב לומר אראנו גו' אשורנו גו', שזהו"ע הראי', כנ"ל.

ב) ויובן כל זה בהקדם ביאור החילוק שבין ראי' לשמיעה, שעפ"ז יובן, שבנוגע לדרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל, שקאי על משיח צדקנו, הנה החידוש בזה הו"ע הראי' דוקא. וכמבואר בארוכה בהדרושים²⁴ על הכתוב²⁵ הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד, דקאי על משיח שילמד תורה את כל העם כולו, דלכאורה אינו מובן, איך יכולה להיות אפשרות כזו, והביאור הוא, שלימוד התורה של משיח יהי' באופן של ראי'. והענין בזה, דהנה, בעבודת הוי' יש גם שני האופנים דראי' ושמיעה, כמבואר בלקו"ת²⁶ מ"ש²⁷ ואתחנן אל הוי' בעת ההיא לאמר גו' אעברה נא ואראה גו', ואח"כ נאמר²⁸ ועתה ישראל שמע גו', שיש אופן בעבודת הוי' שנקרא בשם ראי' (אראה), וענין זה רצה משה רבינו (גואל ראשון²⁹) להמשיך בכל ישראל, שזהו אומרו ואתחנן אל הוי' גו' ואראה, אבל בפועל, הנה לעת עתה הי' רק הענין דועתה ישראל שמע גו' (לא ראי', אלא שמיעה בלבד), ורק אצל יחידי סגולה, צדיקי ונשיאי הדור, ועל ידיהם גם בכאו"א מישראל, ישנו גם ענין העבודה באופן של ראי' מזמן לזמן, וכפי שיתבאר לקמן (ס"ה).

ג) ויש לבאר תחילה כללות ענינם של חושים אלו (ראי' שמיעה)³⁰, שעל ידם נעשה חיבור בין האדם למטה עם ענינים שלכאורה הם נפרדים ורחוקים ממנו. וכמו דבר גשמי, שלכאורה אין לו שייכות כלל עם כחות הנפש של האדם, אך עי"ז שרואה את הדבר הגשמי, מתקשר הדבר הגשמי עם נפשו (אע"פ שגם אז נשאר הנפש מציאות רוחנית), ועד שיכול לפעול על הנפש, וכמו"כ לאידך, שהנפש פועלת על

21) ראה בכורות נד, ב. סה"מ תרצ"ז ע' 205. וש"נ.

22) ראה בכורות שם.

23) ראה טור חו"מ סקנ"ט. שו"ת מהריט"ץ סנ"ג.

24) ראה לקו"ת פ' צו יז, ב. מאמרי אדה"ז פרשיות ח"א ע' רסד. ע' ער. שער האמונה לאדמו"ר האמצעי פנ"ו ואילך. סה"מ תרח"ץ ע' ר"דא. תרצ"ט ע' 207.

25) ישעי' נב, יג. וראה תנחומא תולדות

יד (ובהוצאת באבער — כ). זח"א קפא, ב. 26) ואתחנן ב, ד.

27) ר"פ ואתחנן (ג, כג).

28) ואתחנן ד, א. לקו"ת שם ג, ג.

29) ראה שמור"ר פ"ב, ד. זח"א רנג, א. שער הפסוקים להארז"ל ויחי מט, י. תו"א ר"פ משפטים (עה, ב). אור החיים ויחי מט, יא.

30) בהבא לקמן — ראה ד"ה וירא בלק

עדר"ת (המשך תעריב ח"א ע' תקמג ואילך).

הדבר הנראה (כדלקמן). ועד"ז גם בשמיעה, שהקולות והאותיות הנשמעים, אף שאינם כמו דבר גשמי ממש, הרי גם הם רחוקים בערך מרוחניות הנפש, ואין להם שייכות למציאות האדם השומע, שהוא מציאות לעצמו, ואילו האותיות והקולות הם של אחד אחר או ששייכים לכללות הבריאה, אך ע"י השמיעה נעשית התחברות בין האדם עם האותיות והקולות ששומע, ובאופן שהם פועלים בו, והוא פועל בהם, כמבואר בכ"מ. וכן הוא גם למעלה (דמבשרי אחזה אלקה³¹, דכשם שהוא באדם התחתון, כן הוא גם באדם העליון), שזהו מ"ש³² הנוטע אוזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט. והענין בזה, דלכאורה אינו מובן, איך שייך לומר על מעשה האדם למטה — למעשה ידיך תכסוף³³, ועד למ"ש בזהר³⁴ עה"פ³⁵ ועשיתם אותם, אתם כתיב, מעלה אני עליכם כאילו עשאוני, הרי זה ענין שבאין ערוך כלל. אך עז"נ הנוטע אוזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט, דכיון שהקב"ה יוצר עין ונוטע אוזן שיהי' באדם למטה ענין הראי' והשמיעה שעל ידם יתחברו אליו דברים הנפרדים ממנו לגמרי, הרי מכ"ש וק"ו בנוגע להקב"ה בעצמו, היוצר והנוטע כו' (שאף שאצלו לא שייכים הענינים דעין ואוזן), שנעשה החיבור של עבודת האדם למטה להתאחד עם האדם העליון שעל הכסא, ולמעלה מזה כו'.

וביאור פעולת הראי' והשמיעה (לחבר אל האדם דברים נפרדים ורחוקים ממנו) בפרטיות יותר, דהנה, ענין הראי' שייך דוקא כאשר הדבר הנראה נמצא במקום של אור³⁶, ומזה מוכח שמהדבר הנראה נמשכת ובאה הארה אל הנפש, ולכן פועל הדבר הנראה על הנפש, וכדאיתא במדרש³⁷ שמראות עיניהם של צדיקים מעלה אותם למעלה העליונה, והפכו בנוגע למראות עיניהם של רשעים, כמו וירא בלק³⁸. וכן לאידך, שע"י כח הראי' נמשך מהאדם הרואה אל הדבר הנראה (מלמעלה למטה)³⁹, ולכן פועל עליו, כפי שמצינו כמה דוגמאות שע"י ראי' פועלים בדבר הנראה דבר טוב או הפכו, כמו עין טובה והפכה⁴⁰, ועד שמצינו

31) איוב יט, כו.
 32) תהלים צד, ט. ראה המשך תער"ב שם
 33) איוב יד, טו.
 34) ח"ג קיג, א. וראה ויקר' פל"ה, ו.
 35) בחוקתי כו, ג.
 36) ראה גם ספר השיחות תורת שלום ע'
 37) אור המגיעים אל הגשם כו'.
 38) וירא בלק הנ"ל. וראה גם רד"ה וירא בלק תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ע' רסו).
 39) ריש פרשתנו. אסת"ר שם.
 40) ראה רמ"ז לוח"ב רכה, ב. אוה"ת שה"ש ח"א ע' שיד. ע' שלא ואילך. המשך תער"ב שם ע' תקמג (מהעין יוצאים ניצוצי אור המגיעים אל הגשם כו').
 76. ראה סה"מ תרל"ח ס"ע פד ואילך.
 37) אסת"ר פ"ז, ט (הובא ברד"ה וסד"ה וראה גם המשך תער"ב שם ע' תקמו).

בענין ענין יונים⁴¹, שהיונים מסתכלים זב"ז ומתענגים מאד מזה⁴². וב' עינים הנ"ל שבראי' (וכן בשמיעה), כללותם הוא, שהאדם רואה את הדבר כפי שהוא במקומו, והדבר הנראה מצטייר אצל האדם הרואה. וע"ד שני האופנים שבכללות עבודת הבירורים⁴³, שתחילה ישנו בירור ראשון, שהוא באופן שהדבר המתברר נמצא עדיין במקומו, ושם מבררים ומזככים אותו, ולאח"ז נעשה בירור שני, שעולה ונכלל בקדושה. ובדוגמת זה הוא גם בענין הראי' (וכן בשמיעה), שתחילה ישנה ראיית האדם מלמעלה למטה, היינו, שהאדם מביט אל הדבר הנראה ורואה אותו כמו שהוא (ווי עס זעט אויס דער דבר הנראה), ואח"כ עולה הדבר הנראה ומצטייר בנפש האדם הרואה, ועד שנעשה חלק מהנפש עי"ז שפועל עליו כו' (ועד"ז בענין השמיעה).

ד) **אמנם** בזה גופא יש חילוק בין ראי' לשמיעה, כמבואר במ"א בארוכה (החל מביאור רבינו הזקן בכ"מ, ועד"ז בדרושי רבותינו נשיאינו שלאחריו⁴⁴), שענין הראי' הוא באופן שבשעה שרואה את הדבר אזי רואה מיד את כל פרטיו, ללא מדידה והגבלה של זמן, והיינו, שגם בדבר שיש בו ריבוי פרטים, הנה במבט ראשון, בראי' הראשונה, בשעתא חדא וברגעא חדא, רואה את הענין לכל פרטיו. משא"כ בשמיעה, צריך לשמוע פרט לאחר פרט, וכאשר ישנם ריבוי פרטים הרי זה דורש גם ריבוי זמן, ורק לאח"ז יכול לבוא לתפיסת כללות הדבר. ומזה בא החילוק הב' ביניהם, שבראיית דבר, הרי הוא רואה את עצם הדבר, משא"כ בשמיעה, כיון שזהו רק ע"י הבנה והשגה, שע"ז שמספרים לו כמה פרטים מהדבר, נעשה אצלו ציור איך נראה הדבר, אזי יש לו שייכות רק למציאות הדבר, אבל לא למהות ועצם הדבר. וזהו גם החילוק בנוגע לעבודת האדם, שכאשר העבודה היא מתוך שמיעה, ועתה ישראל שמע, יש צורך בהתבוננות ארוכה שדורשת אריכות זמן, כל חד וחד לפום שיעורא דילי⁴⁵, עד שיבוא לידיעה והשגה כו', וגם אז הרי הידיעה היא רק במציאות הדבר ולא במהותו. משא"כ כאשר העבודה היא באופן של ראי', הרי זה באופן שרואה מיד את הדבר כולו, ועד

41) שה"ש ד, א.

42) המשך תע"ב שם ע' תקמו (ושם: "עד שיש כח בראי' והסתכלות להוליד כו"). וראה לקו"ת שה"ש יד, ב. אוה"ת שה"ש ח"א ע' שיג ואילך. ע' של ואילך. ע' שלו ואילך. ח"ג ע' תתפו ואילך. סה"מ תרנ"ו ע' תג ואילך.

שער האמונה פמ"ט ואילך. סה"מ תרנ"ה ע' קצא ואילך. המשך תע"ב ח"ב ס"ע אי"מה ואילך. סה"מ תש"ט ע' 160 ואילך.

44) ראה מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"ב ס"ע תשכ"ה ואילך. אוה"ת ח"ו תת"ל, א ואילך. תרל"ח ס"ע רעז ואילך.

45) ראה גם תניא פמ"ב (נט, ב).

43) ראה שערי תשובה ח"ב קיט, ב ואילך.

שאינו יכול לנתק את עצמו מזה (ער קען זיך דערפון ניט אַפרייסן), ע"ד הענין דעינין יונים (כנ"ל ס"ג), וכן הוא גם בנוגע לבנ"י לגבי הקב"ה, כמארז"ל⁴⁶ מה יונה אינה מזדווגת אלא לבן זוגה, כך ישראל אין מזדווגים אלא לאביהם שבשמים.

ה) **וזהו** גם מ"ש⁴⁷ שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, ראו דייקא, דלכאורה אינו מובן, למה צריך להיות ענין הראי', הרי מספיק מה שיודע כל פרטי העיניים שבמרום, ומהו הדיוק וראו דוקא. אך הענין הוא, שזהו מצד מעלת הראי', שבשעתא חדא וברגעא חדא רואה את עצם ומהות הדבר ומתאחד עמו, באופן שעצם ומהות הדבר חודר בעצם ומהות האדם הרואה. ובאופן כזה צריך להיות גם בעבודת הוי'. וזהו אומרו שאו מרום עיניכם וראו, שע"ז רואים בראי' חושית כח הא"ס, שעם היותם במדידה והגבלה, מ"מ, הקיום שלהם הוא בתוקף וחוזק כו', כמ"ש⁴⁸ אלה תולדות השמים והארץ בהבראם, שהם חזקים כיום הבראם⁴⁹ [ואף שיש בהם שינויים מזמן לזמן, הרי שינויים אלו אינם מצד ענין של זקנה כו', וכללות ענינם הוא באותו תוקף וחוזק], ועד שמבואר בספרי חקירה (והובא בחסידות)⁵⁰ שלולי רצון הקב"ה שקיום העולם יהי' רק שית אלפי שנין, הי' יכול להיות קיומם עד אין קץ, ובאופן דחזקים כיום הבראם. וענין זה רואים בעיקר ע"י ההתבוננות דשאו מרום גו', כי, כאשר מסתכלים על הנבראים שבארץ רואים שיש בהם שינויים, אבל כאשר מסתכלים למעלה (מרום) אזי רואים את ענין העדר השינוי [ומשנת"ל שיש בהם שינויים, הרי כדי לדעת זאת יש צורך בכמה ראיות והוכחות והסברות כו', אבל בגלוי רואים שהשמש עולה במזרח ושוקעת במערב, ועולם כמנהגו נוהג, וללא חלישות כלל]. ועוד זאת, שע"י התבוננות זו (שאו עיניכם גו') רואים את הענין דאין ערוך, שענין זה נראה דוקא בעוה"ז הגשמי⁵¹, כי, אע"פ שכללות סדר ההשתלשלות הוא באופן דאין ערוך, שהרי אין ערוך נברא לבורא, וכללות ענין התהוות היש מן האין מוכרח להיות בדרך אין ערוך, מ"מ, לאחרי שישנה כבר מציאות הנברא, הרי זה יכול להיות באופן שלא ניכר בו איך שהוא באין ערוך. וכידוע הדוגמא בזה מענין האור למעלה⁵², שאע"פ שגם התהוות האור היא

המשך תער"ב ח"ב פשל"ג. ד"ה אין ערוך (הב') תרצ"ד פרק כט"ל (סה"מ תשי"א ע' 141 ואילך). ועוד.

(51) ראה סה"מ תרנ"ד ע' לו. ובכ"מ.

(52) ראה גם המשך תער"ב ח"ב ע' תרנד

ואילך.

(46) ראה שהש"ר פ"ד, א (ב).

(47) ישע"י מ, כו. וראה המשך תער"ב שם

ע' תקמא ואילך.

(48) בראשית ב, ד.

(49) ראה ירושלמי ריש ברכות.

(50) ראה ספר החקירה להצמח צדק ד, א.

באופן דאין ערוך, שהרי עצמותו ית' הוא למעלה מגדר אור לגמרי, מ"מ, לאחר שנתהווה האור, הרי הוא (לא באופן שבאין ערוך להעצם, אלא) באופן של גילוי מן העצם, ועד להלשון הידוע⁵³ שהאור הוא מעין המאור. משא"כ בעוה"ז הגשמי, בהתהוות הענינים הגשמיים שבו (שעז"נ שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה) נראה הענין דאין ערוך, שהרי ענינים אלו אינם גילוי מן העצם, ואדרבה, הם מציאות שאינה העצם, ועד שיכול להיות מזה ענין הפכי, שלכן ישנם אלו שעומדים ואומרים שהם מציאות בפני עצמם כו'.

וכללות הדיוק במ"ש שאו גו' וראו, ראי' דייקא, הוא, שאין זה כמו דבר ששומע אודותיו ומשיגו בשכלו, ואעפ"כ, יכול לבוא מישהו אח"כ ולהפריך את הענין ע"י כמה ראיות והוכחות, שע"ז פועל אצלו חלישות ועד לביטול כל הענין ששמע אודותיו, אלא זהו כמו שרואה בעצמו את הדבר, שע"י הראי' הרי זה בהתאמתו אצלו, ובאופן כזה צריכה להיות העבודה, שלכן נאמר שאו גו' וראו דוקא.

וענין זה רצה משה רבינו לפעול בכאו"א מישראל (כנ"ל ס"ב). ואע"פ שלא פעל זאת, וכמ"ש ועתה ישראל שמע, מ"מ, מזמן לזמן צריך להיות גם דוגמת ענין הראי'. והענין בזה, כמבואר במ"א⁵⁴ שכללות החילוק בין העבודה שמצד ראי' או מצד שמיעה הוא החילוק שבין העבודה מצד יחודא תתאה לעבודה שמצד יחודא עילאה, כי, מצד יחודא נעשה רק ביטול היש, אבל לא ביטול במציאות, וכיון שנשאר מציאותו בשלימותה, הרי לאח"ז אפשר שגם הענין דביטול היש יהי' אצלו באופן של חלישות, ועד שיכול להתבטל לגמרי. משא"כ יחודא, שהו"ע של ביטול במציאות, הרי אין כאן מציאות דבר שישתנה כו'. והרי מבואר בקונטרס עץ החיים⁵⁵, שגם אלו שמאיזו סיבה שתהי' אינם שייכים לעבודה דיחודא (ששייכת רק לאחר הקדמת כו"כ עניני תנאים ועבודות כו'), הנה מזמן לזמן צ"ל גם אצלם העבודה מצד יחודא, ואדרבה, דוקא ע"ז יש קיום לעבודתם מצד יחודא, כמבואר שם בארוכה.

והנה החילוק בין ראי' ושמיעה ישנו גם בלימוד התורה. דהנה, יש לימוד התורה באופן של שמיעה, והיינו, שמבאר ומסביר לו כמה פרטים, וע"ז תופס את כללות ענין הסברה או כללות ענין ההלכה עד לפס"ד באמת לאמיתו. אך יש אופן נוסף, שרואה את הענין כפי שניתן

53) ראה תניא אגה"ק ס"כ (קל, סע"א).

55) פרק ר"ז.

54) ראה ביאורה"ז להצ"צ ח"ב ע' תתל"ו.

מלמעלה למטה שכך הוא הדין. וזהו הביאור במה שמצינו ששתיק רב⁶⁶, למרות שאלתו של אמורא שהיתה לו טענה חזקה, ואעפ"כ לא הדר בי' (כמבואר בפוסקים⁶⁷), והיינו לפי שראה שזוהי ההלכה, וכדי שיומשך הענין כפי שהוא בראי' שלו ויבוא גם בהבנה והשגה עד שיוכל להסביר גם לתלמידיו, הנה בשביל זה הי' צורך במשך זמן כו' (וכפי שמצינו כמ"פ בש"ס⁶⁸ ששאלו שאלה בצפרא, ואח"כ בצהריים ואח"כ בערב, שלשה פעמים וכו', כיון שיש צורך במשך זמן כדי שיומשך מראיית הענין לאמיתתו). וכפי שרואים גם במוחש, שכאשר עוסקים בדבר שכל שיש בו סברות בדבר לכאן ולכאן, הנה לפעמים נופל לפתע ברק המבריק שהענין הוא באופן כך וכך, אף שעדיין אין לו הסברה על זה בהבנה והשגה, ויש צורך במשך זמן עד שיוכל להמשיך הדבר מראיית השכל שלו שיבוא גם באופן של שמיעה, מלשון הבנה והשגה, דבר כי שומע עבדך⁶⁹, היינו, שיוכל להסביר זאת באותיות השכל, ולא כמו בראיית הענין, שברגעא חדא תופס את הענין כולו בכל פרטיו. וכידוע הדוגמא שהובאה על זה⁷⁰, ממה שמצינו⁷¹ שהאריז"ל הי' מנענע בשפתיו בשינת הצהריים בשבת, ואח"כ אמר לתלמידו ר"ח וויטאל⁷², שראה בפרשת בלק ובלעם ענינים נעלים, שאם ירצה לבארם, יצטרך בשביל זה ס' או פ' שנה (כהגירסאות שבזה⁷³). ומבאר בזה כ"ק אדמו"ר האמצעי בסוף שער האמונה⁷⁴ (בענין הנה ישכיל עבדי גו'), דלכאורה אינו מובן, איך יתכן שבמשך זמן קצר ביותר, ב' או ג' שעות, יוכל לקבל ריבוי גדול ביותר שצריך לזה ס' או פ' שנה. ואף שישנו החילוק שבין חכמה ובינה, שהם בדוגמת ראי' ושמיעה⁷⁵, הרי זה לכאורה כמו כלל ופרט, שאין בכלל אלא מה שבפרט, ובמילא יש איזה ערך ביניהם, ואילו כאן הרי זה ענין שלא בערך כלל. אך הענין הוא, שבחכמה ובינה גופא יש שני ענינים. דהנה, אע"פ שחכמה היא בדוגמת המעיין שממנו מתפשט אח"כ מרחב הנהר, מ"מ, לא זהו עיקר ענין החכמה שיש בו הנקודה שממנה מתפשט מרחב ההשגה, אלא ענין החכמה הוא למעלה מזה, ועד שראי' דחכמה לאמיתתה הו"ע שלמעלה מהבנה והשגה לגמרי. וכן הוא גם בענין דאין ויש, שחכמה היא אין ובינה היא יש, הנה ישנו האין שהוא בערך היש,

(56) ראה ביצה ו, א. (61) כ"ה במאמרי אדה"ז שבהערה 24 (ע'
 (57) ראה רא"ש ביצה שם. וראה סה"מ ועוד. בפע"ח שם: ר' אברהם הלוי.
 (62) ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א
 (58) ראה ביצה כד, ב. ב"ק עא, סע"ב. בסה"מ תש"א ע' 133.
 (59) שמואל-א ג, י. (63) פנ"ט (צג, א ואילך).
 (60) ראה פרי עץ חיים שער קריאת שמע (64) תבהא לקמן — ראה המשך תער"ב
 שם ע' תקמד ואילך. ששל המטה פ"א.

אבל לא זהו עיקר ענין החכמה, ואילו עיקר ענין החכמה, הנה עם היות שאינו כמו בחי' כתר, וכידוע החילוק שביניהם, שאף ששניהם נקודות, הנה הכתר הוא נקודה שאין בה ציור, משא"כ חכמה היא נקודה שיש בה ציור, בדוגמת אות יו"ד, מ"מ, יש בחכמה ענין שהוא למעלה לגמרי מהבנה והשגה, וכנ"ל בענין שתיק רב, אף שלא מצינו שאח"כ הסביר זאת. ובאופן כזה הי' אצל האריז"ל ענין הראי' דחכמה, היינו, לא רק בחי' החכמה כפי שהיא בבחי' כלל, שאין בו אלא מה שבפרט, אלא ראי' דחכמה שלמעלה גם מענין הכלל, ולכן, ראה בב' או ג' שעות מה שמשיגים במשך ס' או פ' שנה.

ז) והנה ענין הראי' שנת"ל הוא גם ענינו של משיח, שלימוד התורה שלו יהי' באופן של ראי' (כנ"ל ס"ב). דהנה, בבית המשיח יהי' סדר ההנהגה באופן דמלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים⁶⁵, ולא ילמדו עוד איש את רעהו גו' כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם⁶⁶, והיינו, שאע"פ שיהיו אז קטנם וגדולם, מ"מ, כולם ידעו אותי בשוה, שזהו לפי שיהי' אז ענין הראי'. והענין הוא, דהנה, כללות החילוק בין קטנים וגדולים הוא מצד הבנה והשגה, שבזה שייך הגדר של התפשטות והגדר של שטח, אם שטח כפשוטו או שטח רוחני, בשכל. משא"כ בענין הראי', שברגעא חדא תופס את הענין כולו בכל פרטיו, אע"פ שאח"כ יצטרך משך זמן עד שיוכל להמשיך זאת בהבנה והשגה. ובאופן כזה יהי' הלימוד שילמד משיח את כל העם כולו, שמקטנם ועד גדולים כולם ידעו אותי, כיון שהלימוד יהי' באופן של ראי' שעל ידה תופסים את הענין כולו, ולאח"ז יכול כל אחד לפרט (פאָנאַנדערנעמען) זאת באופן המתאים לפי הכחות והחושים שלו, קטנים לפי האופן שלהם, וגדולים לפי האופן שלהם, לאחרי שאצל כולם היתה ראיית הענין ע"י משיח, שישכיל (כדיוק הלשון הנה ישכיל עבדי, לא ילמד, אלא ישכיל) את אלו שילמד עמהם ויפעל אצלם ענין השכל באופן של ראי', שתופסת ברגעא חדא את כל הענין בכל פרטיו.

ח) וכיון שתכלית ושלמות השכר דימות המשיח תלוי במעשינו ועבודתינו כל משך זמן הגלות (כמבואר בתניא⁶⁷), הנה עז"נ אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב, שגם כאשר הענין דביאת המשיח הוא לא עתה ולא קרוב, הנה מזמן לזמן עכ"פ צ"ל העבודה באופן דאראנו

67) רפל"ז.

65) ישעי' יא, ט.

66) ירמי' לא, לג.

ואשורנו (שהו"ע הראי'), שזוהי האתערותא דלתתא מעין האתערותא דלעילא לענין הראי' שיהי' בימות המשיח. והיינו, שגם כאשר הדבר הנראה נמצא בריחוק, לא עתה ולא קרוב, מ"מ, הרי זה אצלו לא באופן של שמיעה, שבזה יכול להיות חלישות, ויתירה מזה, שיתבטל לגמרי ח"ו, אלא באופן של ראי' (אראנו ואשורנו), ועד שחודר את כל מציאותו ועצם נפשו שאינו יכול לזוז ממנו, בדוגמת המשל לאדם שרואה ציור נפלא ואינו יכול להתנתק ממנו עד שאינו יודע כלל מה נעשה סביבו, כיון שמתאחד לגמרי עם הדבר הנפלא שרואה⁶⁸.

ויש להוסיף בזה בדא"פ, דהנה נת"ל (ס"ג) שיש ב' ענינים בראי', והיינו, שנוסף לכך שהדבר הנראה פועל על הרואה לשנותו כו', ועד שפועל בו ביטול המציאות, ישנה גם הפעולה של האדם הרואה על הדבר הנראה, כמו בעין טובה או להיפך ח"ו. וכן הוא בנוגע לכללות העבודה, שזהו מ"ש⁶⁹ ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב גו', ראה דייקא, שעיי"ז שהעבודה היא באופן של ראי', אזי פועל בהדבר הנראה עליו שלא בערך. ועד"ז י"ל בנוגע לתכלית ושלמות השכר בימות המשיח, שתלוי במעשינו ועבודתינו (כנ"ל), שכאשר העבודה היא באופן של אראנו ואשורנו, שחודר את כל מציאותו לגמרי, הרי זה פועל גם בהענין דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל גו' וישראל עושה חיל, שיהי' באופן נעלה ביותר. דהנה, בנוגע לכללות ענין הגאולה איתא בגמרא במסכת סנהדרין⁷⁰ שיש בזה כמה אופנים, בעתה⁷¹, או באופן דזכו אחישנה⁷¹, ובאופן דזכו גופא ישנם כו"כ דרגות כו'. וכללות הענין בזה, שישראל עושי' תשובה, וכמבואר במ"א פתגם רבותינו נשיאינו שאנחה של יהודי היא תשובה עילאה⁷², שזוהי התשובה שעלי' נאמר שמישיח אתא לאתבא צדיקא בתיובתא⁷³, ואז נגאלין מיד⁷⁴. אך עיי' העבודה דאראנו ואשורנו, פועלים שהגאולה באופן דזכו תהי' בעילוי שלא בערך.

(ט) **ויש** לקשר כהנ"ל עם מ"ש במזמור תהלים של בעל השמחה והגאולה⁷⁵, יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן⁷⁶. דהנה,

73 ראה לקו"ת דרושים לר"ה נח, ד. שמע"צ צב, ב. שה"ש מה, א. נ, סע"ב. ועוד.
74 רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.
75 כידוע המנהג לומר הקאפיטל תהלים המתאים למספר שנותיו (ראה סה"מ י"א ניסן ח"א ע' 1 ואילך. וש"נ).
76 קאפיטל צא, פסוק א.

68 ראה המשך תער"ב שם ס"ע תקמה.
69 נצבים ל, טו.
70 צח, א.
71 ישעי' ס, כב.
72 ספר השיחות תרצ"א ע' 185. וראה אגרות-קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ס"ע תקנא (הועתק ב"היום יום" ג תמוז).

ברשימות הצ"צ לתהלים⁷⁷ הובא ונתבאר פירוש הזהר⁷⁸, בסתר דא אימא, ספירת הבינה נולכן נקראת מי⁷⁹, ועז"נ⁸⁰ שאל נא לימים ראשונים, אבל לא לפני זה⁸¹]. ועליון מינה דא חכמה, היינו, שעליון לגבי סתר (בסתר עליון) הוא בחי' החכמה. ועפ"ז, פירוש בסתר עליון היינו יחוד או"א (חור"ב). ולאח"ז נאמר בצל שדי יתלונן, בצל קאי על ספירת המלכות שענינה הוא צל, ושדי קאי על מדת היסוד, כללות בחי' ז"א, וא"כ, בצל שדי הו"ע יחוד זו"ן. ועז"ד מש"נ⁸² אלה פקודי המשכן משכן העדות, ב"פ משכן, כמבואר בארוכה בדרושים⁸³ שהם ב' הענינים דיחוד או"א ויחוד זו"ן, שנעשים ע"י שני אופנים בעבודת האדם למטה. והנה ידוע שהענין דיחוד חור"ב הוא באופן שהבינה מתבטלת לחכמה, ולא רק לחכמה עצמה, אלא גם לכל הענינים שבה, ועד לאו"א שבחכמה, שהוא לבדו הוא ואין זולתו, שזו היא מדרגת החכמה⁸⁴. וזהו מה שמבואר בהמשך דרושי אלה פקודי⁸⁵, שענין (משכן) העדות (יחוד חור"ב) הוא גם מלשון עדי עדיים⁸⁶, שזהו כללות ענין הכתר. והיינו כמשנת"ל שבחכמה גופא יש בחי' שהיא כמו כלל לפרט, שזוהי הנקודה שממנה בא אח"כ מרחב הנהר, אך ישנו גם ענין החכמה שלמעלה מזה, ועד לאמיתית ענין החכמה, שהו"ע הראי'. וכל זה נמשך אח"כ גם ביחוד זו"ן, שזהו"ע בצל שדי יתלונן. ויתירה מזה, כפי שמביא הצ"צ מאמר המדרש⁸⁷, לכך אמר משה יושב בסתר עליון, יושב בסתר הוא עליון על כל בריותיו, מהו בצל שדי כו' בצל שעשה בצלאל, והיינו, שאע"פ שהקב"ה הוא יושב בסתר עליון, למעלה מכל העולמות כולם, מ"מ, בצל שדי יתלונן, ששורה במשכן שעשה בצלאל. וממשיך הצ"צ⁸⁸ לבאר הטעם שאעפ"כ לא נאמר בצל א-ל, אלא בצל שדי, כי, כללות החילוק שבין שם א-ל לשם שדי הוא, ששם שדי, שהוא מלשון שאמר לעולמו די⁸⁹, מורה על ענין של מיעוט (קצת) ומדידה והגבלה (וזהו ששם שדי הוא ביסוד, בדוגמת מדת היסוד שהוא לבר מגופא), ובכללות הרי זה מה שאמר חז"ל⁹⁰ כשהוא

77 אוה"ת (יהל אור) תהלים ע' שכו.

78 תקוני זהר תיקון סב (צז), ב. — באוה"ת שם: צד, ב. וצ"ל כנ"ל.

79 זח"ב קיז, ב. לקו"ת פקודי ד, ג.

80 ואתחנן ד, לב. וראה חגיגה יא, סע"ב.

81 ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ח ח"א ע' רצט (בחור"ב עצמן אי אתה שואל).

מאמרי אדמו"ר האמצעי תזריע ע' תסה (למעלה מימים ראשונים ו"ת) דיבנה אי אתה שואל).

82 ר"פ פקודי.

83 ראה לקו"ת שם ואילך.

84 תניא פל"ה בהגהה.

85 שם, ד ואילך.

86 יחזקאל טז, ל.

87 שמור"ר פל"ד, א.

88 אוה"ת שם (ע' שכז).

89 ראה חגיגה יב, א. ב"ר פ"ה, ת. פמ"ו,

ג. וראה אוה"ת וראו ע' קלד ואילך.

90 במדב"ר פכ"א, כא.

מבקש אינו מבקש אלא לפי כחן. אבל שם א-ל קאי על ספירת החסד, שהיא תחלת כל ההשתלשלות (ועד לאור שנברא ביום ראשון⁹¹), ועל זה אמרו⁹² שהוא נותן להם לפי כחו, היינו לפי הכח שלמעלה. ולכן לא נאמר בצל אל, אלא בצל שדי, שפירושו צל קטן שאתה יוכל לומר עליו די⁹², כיון שאינו מבקש אלא לפי כחן, שזהו כללות הענין דיחוד זו"ן, שהוא לפי הכח דלמטה, ששייך לכאו"א, כיון שזוהי בחי' והנגלות⁹³, ו"ה נגלות⁹⁴, ולא כמו יחוד חו"ב שעז"נ⁹³ הנסתרות לה' אלקינו⁹⁴.

י) **וזהו** אראנו גו' אשורנו גו', ענין הראי' דוקא, דכיון שהחידוש של משיח הוא בענין הראי', לכן צ"ל מעשינו ועבודתינו במשך זמן הגלות גם באופן של ראי'. ועי"ז ממהרים — באופן דזכו אחישנה — ופועלים את הענין דביאת המשיח, שילמד את כל העם באופן של ראי', ויפעל שכללות עבודת בני' תהי' לא רק באופן דועתה ישראל שמע גו', אלא באופן של ראי', כמ"ש⁹⁵ וראו כל בשר יחדיו גו' — שענין זה גופא יהי' באופן נעלה יותר, דכיון שעבודתנו במשך זמן הגלות גופא היא באופן דאראנו ואשורנו, הרי עי"ז פועלים שהענין דזכו גופא יהי' באופן דלמעלה ולמעלה ועוד למעלה יותר, ישראל עושה חיל, עד באופן של אין קץ, ויקויים היעוד וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר, שרואים כח הפועל בנפעל למטה, כשם שענין ראי' תופס גשמיות הענינים (דלא כשמיעה שמגעת רק ברוחניותם)⁹⁶, והרי זהו החידוש של משיח שיפעל הענין דמלאה גו' דעה את הוי' כמים לים מכסים דוקא בארץ (ומלאה הארץ), בארץ הלזו התחתונה, שתהי' דירה לו ית'⁹⁷, בקרוב ממש ובגלוי, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, עליו נאמר דרך כוכב מיעקב, ויקבץ נדחי ישראל, ולפנ"ז ילחם מלחמות ה' וינצח, ויבנה מקדש במקומו, ויפעל שישראל (יהי') עושה חיל.

91) ראה חגיגה שם. ב"ר פ"ג, ו. פ"א, ב.	95) ישעי' מ, ה.
וראה אוה"ת חנוכה שה, ב.	96) ראה המשך תער"ב שם ס"ע תקמג
92) פי' ידי משה לשמור"ר שם (הובא באוה"ת שם).	ואילך.
93) נצבים כט, כח.	97) ראה תנחומא בחוקתי ג. נשא טז.
94) ראה זח"ג קכג, ב (רע"מ). תקו"ז ת"י	ב"ר ספ"ג. במדבר פ"ג, ו. תניא רפל"ו.
וכה, ב). לקו"ת שם ג, ב.	ובכ"מ.

בס"ד. ש"פ בלק, י"ד תמוז, ה'תש"ל

(הנחה בלתי מוגה)

כל המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו², ומדייק בזה כ"ק מו"ח אדמו"ר במאמרו לפני שלשים שנה³, דלכאורה אינו מובן, הלא כל ענין האריכות באחד הו"ע היחוד, ולכאורה הול"ל הלשון יחיד, שפירושו אינציג, ולא לשון אחד, שפירושו אינער נובפרט ע"פ הידוע ששמע ישראל גו' הוי' אחד⁴ הו"ע יחודא עילאה⁵, הרי בודאי מתאים יותר לומר הלשון הוי' יחיד, מאשר הוי' אחד]. ומבאר, שענין היחוד הוא ליחוד ית' בכל העולמות והנבראים בב' אופני היחוד, שהוא ית' הכל, והכל הוא ית', ולכן נאמר הלשון אחד, ולא הלשון יחיד, כי בתיבת אחד מפורט יותר ענין היחוד בשני אופנים הנזכרים מכמו בתיבת יחיד. ומבאר זה ע"פ מ"ש⁶ ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד [שקשור עם הענין דיחיד, שהרי הטעם שנאמר יום אחד, ולא יום ראשון, הוא, לפי שבו הי' הקב"ה יחידי בעולמו, שעדיין לא נבראו המלאכים], דיום הוא דוקא כשכלול מערב ובוקר, היינו חושך ואור כו', שאם הי' כולו יום (אור), אין זה יום, וכן אם כולו לילה (חושך), אין זה יום, כי אם דוקא כשכלול מיום ולילה (אור וחושך) אז הוא יום (בשלימות). וזהו ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד, שהתחברות דערב ובוקר הוא אחד, והיינו, שתיבת אחד מורה על התאחדות הפכים, דיום ולילה הם אור וחושך שהם הפכים גמורים, וכשמתחברים זה נקרא אחד. ולכן נאמר הוי' אחד, ולא הוי' יחיד, דעיקר ענין היחוד הוא ליחודו ית' בעולם ונבראים שהם יש ומציאות נראה לנפרד, הנגה זה מפורט יותר בתיבת אחד, שכולל התאחדות דהפכים [וכהרמז בתיבת אחד (כמ"ש הבית יוסף⁸ בשם הסמ"ק) שהח' רומז על ד' רקיעים וארץ, והד' רומז על ד' רוחות העולם, שעפ"ז מובן העילוי דאחד לגבי יחיד⁹, כי, הענין דיחיד הוא מצד הקב"ה, במקומו ובענינו כו', ולא

(6) בראשית א, ה.

(7) ב"ר פ"ג, ח. פרש"י עה"פ.

(8) טווא"ח סס"א.

(9) ראה תו"א וארא נה, ב. אמרי בינה שער הק"ש פ"ח ואילך. סהמ"צ להצ"צ קלד, א. ועוד.

(1) המאמר הוא המשך למאמר שלפניו ד"ה אראנו ולא עתה די"ב תמוז.

(2) ברכות יג, ב.

(3) ד"ה כל המאריך באחד, י"ב תמוז ה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ע' 140 ואילך).

(4) ואתחנן ו, ד.

(5) זח"א יח, ב. הניא שעהיוה"א פ"ז.

מצד העולם, ואילו הענין דאחד הוא גם מצד העולם, היינו, שגם ז' רקיעים והארץ (ח') וד' רוחות העולם מתייחדים ביחד גמור עם אלופו של עולם, שזהו הא', שהוא ראש התיבה, שכולל את כולה ונמשך בה כו].

ב) וממשיך במאמר, שבערב ובוקר שהוא לילה ויום הכלול ביום אחד, הנה הלילה קדום ליום כו' [ולהעיר גם מדברי הגמרא במסכת שבת¹⁰, מ"ט עיזי מסגן ברישא והדר אימרי, כברייתו של עולם, דברישא חשוכא והדר נהורא], דבכדי שיהי' בוקר אור, צ"ל תחילה ערב. וטעם הדבר הוא, דהנה אמרו רז"ל¹¹ בתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים שיתף עמו מדת הרחמים, וכן הוא באמת, שהעולם נברא במדת הדין, כמ"ש¹² בראשית ברא אלקים, ואח"כ כתיב¹³ ביום עשות הוי' אלקים ארץ ושמים.

והענין בזה, דהנה, ערב ובוקר בשרשם הם השמות הוי' (בוקר, אור) ואלקים (ערב, חושך), כי, החילוק בין יום ללילה הוא בענין הגילוי, שהרי גם בלילה ישנם כל הענינים שישנם ביום, אלא שביום שמאיר האור הרי הם בגילוי, ואילו בחושך הלילה אין רואים אותם. וזהו גם החילוק בין שם הוי' לשם אלקים. דהנה, הוי' הוא לשון מהוה¹⁴, והיינו, שמורה ומגלה ענין ההתהוות שנעשה ע"י מהותו ועצמותו של המאציל ב"ה, שמציאותו הוא מעצמותו, ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו, ולכן הוא לברו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש, בלי שום עילה וסיבה אחרת קודמת ליש הזה (כמ"ש בתניא¹⁵). אך שם אלקים מכסה ומסתיר על שם הוי', כמ"ש¹⁶ כי שמש ומגן הוי' אלקים, היינו, ששם אלקים ביחס לשם הוי' הוא כמו המגן ונרתק שמכסה ומסתיר על השמש, ועד שאלקים בגימטריא הטבע¹⁷, והרי טבע הוא מלשון טבעו¹⁸ בארץ שערי¹⁹. וגם כאן הסדר הוא באופן שהלילה קדום ליום (ויהי ערב ויהי בוקר), שהרי בפ' בראשית נאמר תחילה בראשית

16) תהלים פד, יב. וראה תניא שעהויה"א

10) עז, ב.

11) הובא בפרש"י בראשית ב, ד. וראה

17) פרדס שער יב (שער הנתיבות) פ"ב.

12) בראשית א, א. (בחודש השביעי), ב.

תניא שעהויה"א רפ"ו.

13) שם ב, ד.

18) איכה ב, ט.

14) פרדס שער א (שער עשר ולא תשע)

19) ראה גם אוה"ת נ"ך ח"ב ע' תתקצא.

15) ט. תניא שעהויה"א רפ"ד. וראה זח"ג רנז,

שה"ש ח"א ע' שיד ואילך. סה"מ תרע"ח ע'

פ"ט. תניא שעהויה"א רפ"ד. וראה זח"ג רנז,

פח ואילך. תרח"ץ ע' קסז ואילך.

ס"ב (ברע"מ).

16) אגה"ק ס"ב.

ברא אלקים, ול"ב פעמים אלקים נאמר במעשה בראשית²⁰, ורק לאחרי גמר סיפור הבריאה בששת ימי בראשית, כולל גם יום השביעי, נזכר שם הוי', כמ"ש ביום עשות הוי' גו'. ויתירה מזה, שגם כשנזכר שם הוי', לא נזכר שם הוי' לבדו, כמו בפסוק²¹ יהללו את שם הוי' כי הוא צוה ונבראו, אלא ביחד עם שם אלקים, ביום עשות הוי' אלקים ארץ ושמים, והיינו, שבגמר שלימות הבריאה, ביום עשות, נוגע לא רק שם הוי', אלא גם שם אלקים. ויתירה מזה, שבפסוק זה מקדים ארץ לשמים (ביום עשות גו' ארץ ושמים), שזהו ע"ד הקדמת ערב לבוקר, והקדמת שם אלקים לשם הוי'. וכללות הענין בזה, שדוקא ע"י הקדמת הערב נעשה ענין הבוקר באופן נעלה יותר, ועד"ז בנוגע להקדמת הארץ לשמים והקדמת שם אלקים לשם הוי'. וע"ד משנת²² בענין ירידת הנשמה בגוף, שהיא ירידה לצורך עלי', שדוקא ע"י הירידה בהגוף ניתוסף עליוי בהנשמה.

ג) **ויש** לקשר זה עם משנת²³ בענין שמיעה וראי', כיון שהם בדוגמת ערב ובוקר. דהנה, החילוק בין שמיעה לראי' הוא, שבשמיעה אינו תופס הדבר עצמו, כמו בראי', אלא רק שומע אודותו, ותופס פרט אחר פרט, ורק בחיצוניות הדבר, ולכן יכולה להיות אצלו חלישות בהתאמתות הדבר, עד שע"י קושיות יכולים להפריך אצלו את מציאות הדבר. משא"כ בראי', הרי תופס מיד את עצם הדבר, ולא שייך שיהיו אצלו ספיקות בדבר, מכיון שהוא בעצמו ראה זאת כו'. וזהו גם החילוק שבין ערב ובוקר, שבוקר ענינו אור, שאז רואים מיד את הדבר כולו, ולא שייך ספיקות בדבר, משא"כ בערב שענינו חושך, אי אפשר לראות את הדבר, כי אם באופן של שמיעה בלבד.

ד) **והנה**²⁴ ידוע שענינם של ראי' ושמיעה בספירות הוא חכמה ובינה²⁵, והיינו, שראי' הו"ע החכמה, כמאמר²⁶ איזהו חכם הרואה כו', ושמיעה הו"ע הבינה, כמ"ש²⁷ דבר כי שומע עבדך, שמיעה מלשון הבנה והשגה. ובענין השמות ענינם של חכמה ובינה (ראי' ושמיעה) הוא שם הוי' ושם אלקים²⁸ (וכידוע שהוי' בניקוד אלקים הוא בבינה²⁹). וע"פ משנת^ל

20) זוהר חדש צד, ד. צו, ב. קיב, ג.
 21) תהלים קמח, ה.
 22) בהשיחות שלפני המאמר.
 23) ד"ה אראנו ולא עתה די"ב תמוז ס"ג ואילך (לעיל ע' 6 ואילך).
 24) ראה ד"ה וירא בלק תרד"ע (המשך תער"ב ח"א ע' תקמד).
 25) ראה תו"א משפטים עה, א. ובכ"מ.
 26) תמיד לב, א.
 27) שמואל-א ג, י.
 28) ראה זח"ג רסג, א. סהמ"צ להצ"צ שרש מצות התפלה פ"ח (קכד, א).
 29) פרדס שער כ (שער השמות) רפ"א ורפ"ד. ובכ"מ.

(ס"ב) בענין מעלת שם אלקים על שם הוי', צריך לומר שיש גם מעלה בשמיעה לגבי ראי'. וכמובן גם ממאמר הגמרא³⁰ חרשו נותן לו דמי כולו³¹. ונקודת הענין בזה, שמצד ענין האור יש אמנם מעלה בענין הראי', אבל בנוגע להתגלות הפרטים יש מעלה בענין השמיעה דוקא, בחי' הבינה, ודוקא בזה הו"ע המרחב כו', ועד שהגילוי דעתיק הוא דוקא בכינה³².

(ה) **ויובן** ע"פ הביאור במעלת ענין הדיבור, ששייך לענין השמיעה, שהרי השמיעה תופסת קולות ודיבורים, שיש בו מעלה גם לגבי ראי'. דהנה, אף שהדיבור הוא רק ענין חיזוני, בשביל הזולת, ואילו בראי' נמשך העצם ממש, שכל עצמותו נמשך ונדבק בזה, וכמו עיניך יונים³³, שהיונים מסתכלים זב"ז ומתענגים מזה מאד כו', ועד שבראי' והסתכלות יש כח להוליד, כדאיתא בע"ח³⁴ בנוגע להסתכלות דבת היענה (ולהעיר שהשם יענה הוא מלשון עין³⁵), וכן הוא בראיית הנפש, לאסתכלא ביקרא דמלכא³⁶, מ"מ, יש גם מעלה בדיבור לגבי ראי'. והענין בזה³⁷, דהנה, אף שע"י הראי' נמשך העצם, הרי זה באופן שנמשך ומתלבש בראיית דבר גשמי שאינו ממהותו כלל (שהרי הראי' שבנפש מצד עצמה אינה בערך לראות דבר גשמי), ובפרט לפי השיטה³⁸ שענין הראי' הוא באופן שיוצאים ניצוצי אור מהעין המגיעים אל הגשם כו', שזהו באופן של דילוג ושינוי ממהות למהות כו'. וכן הוא בעבודת האדם, כמ"ש³⁹ שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, שהו"ע ההתבוננות בדברים גשמיים, כמו סיבוב הגלגלים כו', הרי עי"ז נמשכת הנפש האלקית ומתלבשת בענינים גשמיים שאינם בערך כלל לנפש. ולאידך גיסא, ראיית הנפש מצד עצמה, לאסתכלא ביקרא דמלכא, הרי אינה באה בגלוי בראי' הגשמית, שאינה בערכה כלל. משא"כ הדיבור שנמשך ובא ממחשבה,

(35) ראה לבושי בדים (לבן בעל הקרבן נתנאל) דרשה יא. וראה גם שיחת ש"פ אמור תשמ"ז (התוועדות תשמ"ז ח"ג ע' 295).
(36) ראה זח"ב רמז, ב.
(37) בהבא לקמן — ראה המשך תערי"ב שם ע' תקמו ואילך.
(38) ראה רמ"ז לזח"ב רכה, ב. אוה"ת שה"ש שם. המשך תערי"ב שם ע' תקמ. ספר השיחות תורת שלום ע' 76.
(39) ישע"י מ, כו. וראה המשך תערי"ב שם ע' תקמא ואילך.

(30) ב"ק פה, ב.
(31) ראה שערי תשובה לרבינו יונה שער ב' בהדרך הג' (ס"ב) — הובא באוה"ת עקב ס"ע תרכא ואילך. סה"מ תרכ"ט ע' שו.
(32) ראה זח"ג קעת, א. תו"א ר"פ לך (יא, ב). ועוד.
(33) שה"ש ד, א. וראה לקו"ת שה"ש יד, ב. אוה"ת שה"ש ח"א ע' שיג ואילך. ע' של ואילך. ע' שלו ואילך. ח"ג ע' תתפו ואילך. המשך תערי"ב שם ע' תקמו.
(34) שער ח (שער דרושי נקודות) פ"א. וראה גם אוה"ת שם.

אין זה בדרך דילוג ושינוי המהות, כי הדיבור קשור עם המחשבה, שהרי אי אפשר להיות דיבור אם לא חשב על זה תחילה⁴⁰ (ועכ"פ חשב על זה פעם⁴¹, ולאח"ז יכול להיות הדיבור כמצות אנשים מלומדה⁴²), וללא מחשבה, כאשר לא בדעת ידבר⁴³, אין זה אמיתית ענין הדיבור כלל (משא"כ בראי', הרי יכול להיות שענינו פקוחות ורואה את הדבר, אבל מחשבתו מונחת בענין אחר, ועד שלא ידע מה שראה). ואף שמחשבה ודיבור הם שני ענינים נפרדים, ובשני עולמות נפרדים, מחשבה בבריאה ודיבור ביצירה⁴⁴, מ"מ, הרי הם בקירוב ובערך זל"ז, וע"י הדיבור באה המחשבה בגילוי, ועד שכל דבר שישנו במחשבה, בהכרח שיבוא גם בדיבור, וכידוע שהאריז"ל הראה זאת לתלמידיו⁴⁵ (משא"כ בראי', אינו מוכרח כלל שיבוא כו'). ומזה מובן גם מעלת השמיעה לגבי ראי', שע"י שמיעת הדיבור ה"ה תופס דבר רוחני, שאין זה באופן של דילוג ממהות למהות, אלא באופן של אור בכלי, ולכן יש בזה ענין הגילוי יותר (משא"כ ראי', שאינה בדרך של אור בכלי, אלא באופן של דילוג ממהות למהות כו').

1) **וזהו** כל המאריך באחד כו', אחד דייקא, שמורה על ענין היחוד כפי שהוא גם מצד העולם, כנ"ל, וכמו בפסוק ביום עשות הוי' אלקים ארץ ושמים, שנזכר לא רק שם הוי' לבדו, אלא גם שם אלקים, מצד העילוי שישנו בשם אלקים דוקא. וזהו גם ענין שיתוף מדת הרחמים עם מדת הדין דוקא, וכידוע מאמר קדושי עליון שדוקא לאחרי מדת הדין באה מדת הרחמים⁴⁶. וכן הוא גם בענין הנסים (שזהו"ע שיתוף מדת הרחמים⁴⁷) — הן אצל משה רבינו, עליו נאמר⁴⁸ ויקרא שמו הוי' נסי, כמארז"ל⁴⁹ משה ניסם של ישראל והוי' ניסו של משה, והן אצל אתפשוטותי' דמשה שבכל דרא ודרא⁵⁰ — שכדי שיהי' ניכר מעלת הנס שהוא למעלה מהטבע, יש צורך במציאות הטבע, וכמובן גם מפשטות

40) ראה גם סה"מ תרצ"ב ע' שיח. תש"ג
ס"ע 20 ואילך.
41) ראה גם ד"ה איתא במדרש כו' א"ר
רב אחא תשמ"ח.
42) לשון הכתוב — ישע"י כט, יג.
ובכ"מ.
43) איוב לד, לה. וראה גם סה"מ עת"ר
ע' קס.
44) לקו"ת בלק סז, א ואילך. ובכ"מ.
45) ראה גם סה"מ עת"ר ע' כט. וש"נ.
46) ראה אגרות-קודש אדה"ז ע' תל.
אדמו"ר האמצעי ע' רעח. אדמו"ר הצ"צ ע'
קנט. ע' קסט. וראה גם מכתב מחרת ימי
הגאולה יביג תמוז, תשכ"ט (אגרות-קודש
חכ"ו ע' קסה).
47) ראה תניא שער היחוד והאמונה
רפ"ה.
48) בשלח יז, טו.
49) בראשית רבה פנ"ט, ה.
50) תקר"ז תיקון סט (קיב, א. קיד, א).

הלשון נס, שהוא מלשון הרמה, כמ"שי⁵¹ ואל עמי ארים נסי, כתורן על ראש ההר וכנס על הגבעה (כלונס גבוה שנותנין בראש הגבעה)⁵², שכאשר ישנה מציאות ההרים, אזי רואים את מעלת הנס שהוא על ההרים. וכפי שהי' אצל בעל הגאולה (די"ב תמוז), שכולם ראו שהפליא והגדיל הוי' לעשות בארץ⁵³. וזהו גם הענין דויהי ערב ויהי בוקר בנוגע לכללות ענין הגלות, שהו"ע של ערב, ויתירה מזה, שהוא כמו חושך הלילה, שדוקא לאח"ז באה הגאולה באופן נעלה ביותר. וענין זה נעשה עי"ז שגם בזמן הגלות יודעים שרק גופותינו ניתנו בגלות ובשעבוד מלכיות, אבל נשמותינו לא נמסרו לגלות ושעבוד מלכיות (כדברי בעל הגאולה ברשימתו הידועה⁵⁴), ועד שגם בגופותינו יוצאים מהגלות, והולכים לקבל פני משיח צדקנו, והקיצו ורננו שוכני עפר⁵⁵, והוא בתוכם, וזוכים לקיום היעוד ואשבור מוטות עולכם ואולך אתכם קוממיות⁵⁶, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.

בי"ט כסלו (אגרות-קודש אדה"ז ע' רל ואילך).

54) ספר השיחות תרפ"ז ע' 169 ואילך.

55) ישע"י כו, יט.

56) בחוקתי כו, יג.

51) ישע"י מט, כב.

52) שם ל, יז (ובפרש"י) — הובא

באוה"ת שה"ש ח"א ע' כט.

53) לשון אגרת דאדה"ז בקשר לגאולתו

הוספה

בי"ה, כב סיון התשי"י

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"מ וכו'
מהורמ"ז שי הלוי

שלום וברכה!

הנני בזה לאשר קבלת מכתביו מטי"ז וכ"ף סיון והספר "כחו דרשב"י".
חמרי למרא, בעהמ"ס זה, וטיבותי לשקי, מי ששלחו. ועפמשנ"ת בסהמ"צ
להצ"צ מצות מילה פ"ג שבבעל בחירה צ"ל טיבותי לשקי. ועפמשי"כ בלקו"ת
אמור (לח, ב) בחירה אמיתית נמצאת רק בבניי.

נא להודיעני איך נשתלשל שבעה"מ בקשו לשלוח לי את הספר.

ת"ח על הבשו"ט שזוגתו ת"י מרגשת עצמה בטוב, ואשר בתו ת"י כבר
בביתם. כל בניי — בעוה"ז נעשים מהלכים מחיל אל חיל, ובמילא בטח מצבן
של זוגתו ובתו ילך הלוך וטוב, ויגדלו הבת לתורה ולחופה ולמע"ט.

ת"ח על ההערה לסי' קבוצת כתבי אגדה עתק"ב. ויעויין שו"ת חת"ס ח"ו

סצ"ח עד"ז.

מצילום האגרת. נכתבה על נייר המכתבים של המל"ח. נדפסה בספר "ליקוטי סיפורי
התורעדות" (גרינגלאס) ע' 574 ואילך.
מהורמ"ז שי הלוי: גרינגלאס. אגרות נוספות אליו — אג"ק חכ"ב אגרת ח'ססה, ובהנסמן
בהערות שם.

והספר "כחו דרשב"י": לריא"ז מרגליות — ירושלים, תש"ח.

חמרי למרא .. וטיבותי לשקי: ב"ק צב, ב.

בסהמ"צ להצ"צ מצות מילה פ"ג: דרמ"צ ו, ב.

שבעה"מ: = שבעל המחבר.

כל בניי — בעוה"ז נעשים מהלכים: ראה תו"א ס"פ וישב (ל, א ואילך). ובכ"מ.

מהלכים מחיל אל חיל: ע"פ תהלים פד, ח.

לס' קבוצת כתבי אגדה עתק"ב [=ע' תקב]: שם מביא מחבר הספר — מהר"א שטערן* —
ש"אדומ"ר שליט"א מהוסיאטין האָט אַמאָל געזאָגט איינעם אין מיטן שמועס: משיח דאָרף
ניט דווקא קומען אַראָפּ פון הימל, ס'איז מעגליך אַז אַ צדיק זאָל זיצן ביי דעם טיש, און כאָפּן
אַ דרימל אָנשפּאַרענדיק דעם קאָפּ אויף דער האַנט, און זיך אויפכאַפּן און זאָגן — איך בין
משיח" (ומתאר בהמשך לזה, ש"ביי די לעצטע ווערטער, האָט ער נאָכגעמאַכט ווי מען שפּאַרט
אַן דעם קאָפּ אויף דער האַנט"; וראה שם עוד מה שמביא מדברי הגמרא בסנהדרין צח, ב —
אודות זה שכל תלמיד האמין, ומצא רמזים, שרבו הוא משיח וכו').

שו"ת חת"ס ח"ו סצ"ח: ושם: "כמו שהי' משרע"ה, שהי' הגואל הראשון, נזדקן שמנים שנה

(* אגרות אליו — אג"ק ח"ג אגרת תקי (הערות לספריו "עדות בישראל" ו"קבוצת כתבי
אגדה"). ח"ח אגרת ביתנה (הערות לספרו "חוטמים המשולשים"). וראה אודותיו גם אג"ק ח"ג אגרות
תריד (ע' שו). חכ"א אגרת ד'תתקפ.

הס' מקו"ח אין תח"י (ות"ח אם ישאילני לי לאיזה שבועות — אם נמצא הוא אצלו), אבל בס' דרכי חיים ושלים אות תתרי"א מביא משו"ת מנח"א ח"ג סל"ז שלא לאחר המצבה ולהעמידה אחרי שבעה, ואשר כ"מ בכתהאריז"ל. ועייג"כ קונטרס ענין ההשתטחות שגם שם מביא כתבהאריז"ל אלו. ופלא קצת דאשתמיטתי".

מהרב הורוויץ הלוי ש"י מויניפעג קבלתי מכתב, שהוא נמצא עתה בעירה סביבות קאָלגאַרי, שנסע לשם לנוח עוד קודם השטף. ואין לו ידיעות ברורות מהנעשה בוויניפעג עם אחב"י.

בטח ימשיך במנהג טוב שנהג זה ג"פ, לבשר בשו"ט בשלו ובשל אחרים יחיו.

באיחול כ"ט ופ"ש כל החבורה תי'

מ. שניאורסאהן

ולא ידע ולא הרגיש בעצמו שהוא יהי' גואל ישראל ... כן יהי' אי"ה הגואל האחרון, ומיום שחרב בהמ"ק מיד נולד א' הראוי בצדקתו להיות גואל, ולכשיגיע הזמן יגלה אליו השי"ת וישלחו ואז יערה עליו רוחו של משיח ... והצדיק הזה בעצמו אינו יודע ... אולם כשיגיע אי"ה יגלה אליו ה' כמו למשה בסנה וישלחהו כו"ל. — וראה בזה גם אג"ק ח"ג אגרת תריד (ע' שז).

הס' מקו"ח: "פירוש על צוואת רבינו הגדול ורבן שכבה"ג מרן מו"ה חיים אלעזר שפירא זצלה"ה אבדק"ק מונקאטש והגלילות" (ניר"י אַרְק, תד"ש). — הבא להלן נסוב כנראה על מ"ש הרה"צ כו' ממונקאטש בצוואתו (אות יח): "המצבה אשר יעמודו (אם יהי' באפשרי) עוד מיד ככלות השבעה"; ובפ"י "מקור חיים" שם מביא, בין השאר, מ"ש הרה"צ כו' ממונקאטש בס' "דברי תורה" (ח"א אות כט) ש"המצבה הוא לטובת הנפטר כנ"ל מהאר"י ז"ל וצריכים להעמידה תוך ז'".

ותי"ח אם ישאילני לי לאיזה שבועות: ראה בהמשך לזה, אג"ק ח"ג אגרת תרנז. שלא לאחר המצבה ולהעמידה אחרי שבעה: ראה גם אג"ק חכ"ה אגרת ט'תקנא, ובהנסמן בהערות שם.

קונטרס ענין ההשתטחות: נדפס לאח"ז במאמרי אדהאמ"צ קונטרסים ע' יט ואילך; ושם (ע' כו) מביא מטעהמ"צ להאריז"ל פ' ויחי: "ולכן נוהגין האשכנזים שלא לעשות ציון על הקבר רק אחר ז' ימי האבילות כו"ל. השטף .. בוויניפעג: ראה אג"ק ח"ג אגרת תריט.

מוקדש
לחיזוק ההתקשרות לנשיאנו
כ"ק אדמו"ר זי"ע

ולזכות

מיכאל וזוגתו לאה מירילשווילי

בתם וחתנם תמר ובעלה אליהו

נכדותיהם ונכדם רבקה, גבריאל ורחל חנה

טורפיאשווילי

בנם וכלתם יצחק וזוגתו רבקה ויקה

נכדתם ונכדם רות ומיכאל

מירילשווילי

שיחיו לאורך ימים ושנים טובות ובריאות

ולהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו

בטוב הנראה והנגלה בגשמיות וברוחניות

ולנחת רוח יהודי חסידותי מתוך שמחה וטוב לבב